NOVITATES

GYÓGYSZERVEGYÉSZETI GYÁR

1976/3

Organoterápia a multban

Lóránd Nándor

Az emésztési zavarok gyógyitásának problémája nem ujkeletü; már évezredekkel korábban is sok gondot okozott. Most, hogy a Cotazym Forte révén – mely káros mellékhatás és ellenjavallat nélküli készitmény – csökkenthetők, sőt legtöbb esetben megszüntethetők a fenti panaszok, időszerüvé vált gyógyszerésztörténész kollégánk érdekes történelmi visszapillantásának ismertetése, melynek röviditett változatát az alábbiakban közöljük.

Már az ősember is észrevette, megfigyelte a körülötte levő, vadon termő növények egyes tulajdonságait, jó vagy rossz, gyógyitó vagy mérgező hatását és állitotta a maga szolgálatába. Ezen empirikus ismeretek átörökitésének birtokában fejlődhetett ki azután a tudományos gyógyitás is – voltaképpen tehát a népi gyógyitás elemeiből.

A régi népi előiratokban szerepelnek növényi anyagok mellett állati, sőt emberi eredetüek: exkrementumok is. Ez utóbbiak alkalmazása, az un. "merda pharmacia" nem volt hosszu életü undort keltő tulajdonságuk miatt (pl. emésztési zavarok, kólika, sárgaság ellen olyan állati eredetü anyagok alkalmazása, mint amilyeneket az alábbi idézetekben olvashatunk: "Igen hasznos kólika ellen: friss lóganajt egy fél pohárral csavarni és borba vagy pálinkába tőtteni s ugy meginnya. Igen hasznos. Probatum est." Egy másik hasonló előirat 1825-ből pedig ezt ajánlja: "Icter - vagyis sárgaság ellen: ludganajt egy rongyba be kötni és vizbe mártani 24 óráig s annakutána azt a vizet betegnek beadni. Igen használ és elmulik rajta a sárgaság.")

Nemcsak népi előiratokban találkozunk ilyen gyógyitásra szánt állati eredetü anyagokkal, hanem többek között az 1808-ban Bécsben kiadott "Handbuch der pharmaceotischen Waarenkunde" cimü, gyógyszerkönyvhöz hasonló jellegü kiadvány 534. oldalán is. Az emésztést segitő előirat igy kezdődik: "Gastricus succus. Magensaft. Diese thierische Fluszigkeit ist erst in den neuern Zeiten offizinell werden, scheint aber jezt schon wieder in Vergessenheit zu gerathen."

Amint láthatjuk, a gyakori emésztési zavarok gyógyitására tulajdonképpen állati eredetü emésztő enzimeket használtak fel a csökkent vagy hiányzó emberi enzimek pótlására. Természetesen az alkalmazás módja vitatható, de a lényeget, az emésztőnedvek egyensulyának helyreállitását igen gyakran eredményesen befolyásolta.

A száritott marhaepe pályafutása

A gyomor- és bélnedvek állati eredetü, ma már nem használatos és nem higiénikus alkalmazása mellett van egy olyan állati szervtermék is, amelyről elmondhatjuk, hogy ismerete több évszázados multra tekint vissza és még napjainkban is sikeresen gyógyitanak vele. Ez a készitmény az ökörepe, gyógyszerészi nevén fel tauri. Hivatalos gyógyszerkénti alkalmazásának egyik legrégibb nyomára az 1565-ös kölni Dispensariumban akadhatunk. Ezt a (gyógyszerkönyvek elődjeként ismert) kiadványt 1969-ben Stuttgartban facsimile formában Dann professzor jelentette meg és tette hozzáférhetőbbé. A 68. oldalon EX DESUMPTIS AB ANIMALIBUS cimszó alatt tesz említést a marhaepéről is, melynek néhány sorát eredeti latin nyelven idézem: "Fel omne sumendum est ab animalibus media aetatia, quaeneq, famemneq sitim passaneq; exercitiae nimiu de fatigata sint, neq irae nimium indulserint. Detracum a iecere et

praeligatis file uijs, quibus et admittitur et egreditur bilis, in feruentem aquam demittitur, aliquante tempore, mox ex emptum siccatur loco sicco et reponitur. Siccatur etiam camino suspensum, nec aquae feruenti demissum. Interdum eo utimur recenti iam primum ab animali exempte ueluti felle gallorum, perdicum piscum et similium, quae facile comparari possunt, nec magno constant ..."

Ennek a régies latin szövegnek szinte azonos magyar változatát találhatjuk meg az eléggé közismert Wondrasek-féle manuálisban a következők szerint: "Fel tauri, Fel bovis; marhaepe. Az epehólyagból frissen kinyomott folyadékot használatba vétel előtt átszürjük. Még jégbe hütve is igen rövid ideig tartható el. Készitése: A friss epe gőzfürdőn, keverés nélkül beszáritva 11–13% Fel tauri inspissumot szolgáltat. A Fel tauri depuratum inspissatum vagy Fel bovis purificatum ugy készül, hogy 300 rész friss marhaepét mintegy 120 részre bepárologtatva 100 rész 90%-os alkohollal keverünk. Ülepités után filtrálunk, a szürőn lévő maradványt alkohollal kimossuk s az alkoholt ledesztillálva a maradványt bepárologtatjuk extractum spissum sürüségüre. Az alkohol a fehérjéket távolitja el, a 8–10% maradvány főként glykochol és taurochol-savas Kálium és Nátrium, valamint epefesték.

Fel tauri depuratum siccum. Natrium choleinicum. Extractum fellis taurini. Sósavval kimosott s viztől nedves állati szénnel halványsárgára szintelenitett Fel tauri inspissatum szárazra bepárologtatva. Alkalmazása: 0,25–1 g-onként napont többször, főleg labdacs alakban emésztési gyöngeségnél, idült gyomorhurutnál, az epemüködés elősegitésére és a máj müködési zavarainál, lépdaganatnál, diabetes mellitus esetén stb., de külsőleg sebhintőpor gyanánt is alkalmazzák. Tartalma: alkaloidákhoz kötött epesav, glykochol és taurochol sav, található továbbá epefesték, bilirubin, biliverdin, kevés lecithin, cholesterin, szappan és zsirnyomok, hugyany és fémsók. Az epe a szervezetben a zsirok felszivódását segiti azáltal, hogy ezeket elszappanositva emulgeálja s némileg béldezinficiens is."

Ennyit tudhatunk meg a Wondrasek-manuálisból. De térjünk vissza az 1565-ös kölni Dispensarium szövegéhez. Az ott szereplő előirat még a kéménybe való felakasztást is ajánlja a készitmény beszáritására, valamint nemcsak a szarvasmarhának, hanem a tyukoknak, halaknak és minden hasonló állatnak epéjét alkalmasnak mondja gyógyszerkészitésre.

Ez időtől tehát szinte állandóan nyomon kisérhetjük ennek az epekészitménynek sorsát a különböző irásos feljegyzésekben, könyvekben. Igy 1808-ban a már emlitett Handbuch der pharmaceotischen Waarenkunde cimü könyv 534. oldalán ezt találhatjuk: "Fel tauri. Bilis bubula spissata: Ochsengalle; ein bitterer seifenartiger Saft, welcher vom Blute in der Leber abgesondert wird. Er befindet sich in einer Blase an der Leber. Man dickt ihn bey gelindem Feuer bis zu Konsistenz eines Extraktes ein."

1819-ben ismét találkozhatunk a készitménnyel a Pharmacopoea Hannoverana 30. oldalán a következő latin nyelvü előiratban: "Fel Tauri: Ochsengalle. Bos Taurus domesticus. Vis: antacida, digestiva, anthelmintica. Usus: in rancere et acere succi gastrici et spastica inde irritatione ventriculi, in vappiditate et defectu propriae bilis, ad facilitandam digestionem ciborum. Dosis: recentis Uncia dimidia, inspissati Scrupulus dimidius."

Ugyancsak szerepel a készitmény az 1820-ban megjelent Pharmacopoea Austriaca 68. oldalán a következőképpen: "Rp. Fellis bovini q. s. Evapora in balneo aquae in extracti solidioris spissitudinem."

A Pharmacopoea Universalis 1835. és 1845. évi kiadásának 59., illetve 427. oldalán hasonlóképpen megtalálhatjuk a készitmény előiratát, ugyszintén egy 1843-as magyar-latin-német nyelvü taxa 19. oldalán is.

Az 1869. évi Pharmacopoea Austriaca 88. oldalán Fel tauri depuratum, Fel bovinum depuratum cimszó alatt ismét latin nyelvü leirása és elkészitésmódja látható. Végül Kazay Endre Gyógyszerészi lexikonának 351. oldalán a következőket irja a készitményről: "Fel bovinum. Fel tauri depuratum siccum. Tisztitott marhaepe. A német, osztrák és orosz gyógyszerkönyvekben hivatalos, s oly módon állittatik elő, hogy egyenlő mennyiségü marhaepe és borszesz keveréke leülepités és szürés után lepároltatik s a visszamaradt rész addig rázatik állati szénnel, mig halványsárga szinü lesz. A szürledéket szárazra kell párolni. Sárgásfehér, vizben és alcoholban oldódó por. Tartalmaz taurocholsavas és glycocholsavas natriumot, cholint, lecithint. Alkalmazzák 0,25–1 g-os adagokban emésztés javitására, mindőn az az epeleválasztás csekélységétől függ. A Fel tauri inspissatum a marhaepének egyszerü besüritése által készül, kellemetlen szagu, vizben oldódik. Alkalmazzák külsőleg is, mint lágyitószert szappanokkal keverve."

A Dietrich-féle manuális 166–167. oldalán a már ismertetett előiratok szerint olvasható a Fel tauri depuratum siccum, spissum és inspissatum cimszavak alatt a készitmények előállitásának módja. A Pharmacopoea Universalis weimari kiadásának 630. oldalán pedig felsorolja Fel tauri cimszó alatt a következő elnevezéseket és azokat a gyógyszerkönyveket, melyekben a készitmény a megfelelő szinonima alatt található:"Fel bovinum, Ochsengalle, Rindgalle: Bile de boeuf. (Gal.), francia; Oxgal. (Ang.) angol; Oxegalde. (D.) dán; Stiere gal. (Bel.) belga; Fiele di bue. (I.) olasz; Zoli wolowa. (Pol.), lengyel; Oxgalla. (Suec.), svájci."

Leirja és ismerteti továbbá a készitmény állagát, tartalmát, majd néhány előiratot is közöl, mint pl.: Pilulae Fellis Tauri amarae; Linimentum ex Felle Tauri; Unguentum Fellis bovini compositum; Unguentum juglandinum cum Felle Tauri stb.

Érdekes, hogy ilyen széles körü elterjedtsége ellenére egyik Magyar Gyógyszerkönyvben sem kapott helyet a hivatalos készitmények sorában a Fel tauri. A gyógyszertárakban ugyan tartották mint technikai alapanyagot, de gyógyszerként való felhasználására mind ritkábban került sor, a gyógyszertárak államositása után pedig a még itt-ott elfekvő készleteket is kiselejtezték, bár az 1950. évi alapanyagárjegyzékekben (magi taxa) még találkozhatunk nevével. Annál nagyobb meglepetésként hat, hogy hosszu számüzetés után napjainkban ismét megjelent: az igen keresett, hatásos uj gyógyszer, a Cotazym Forte egyik komponense. A Cotazym Forte ugyanis hatékony pancreas-enzimeket, lipázt, amilázt és tripszint, valamint az összes táplálékkomponens optimális hasznositása végett marhaepe-kivonatot és cellulázét tartalmaz .

A marhaepe-kivonat (Fel tauri extractum) azáltal, hogy emulgeálja a zsirokat, fokozza a lipáz hatását, igy a zsirok és a zsirban oldódó vitaminok könnyebben szivódnak fel. Fokozza továbbá az epeképződést is. A Cotazym Forte tehát az enzimek kombinációja révén fontos emésztőanyagok hiányát képes pótolni.

Megállapithatjuk tehát, hogy számos régi organoterápeutikum ma is megállhatja helyét a modern gyógyszerek között, ha korszerü kutatással és előitéletek nélkül rehabilitáljuk elődeink tapasztalati tudását és elő merjük venni azokat a feledés süllyesztőjéből.

- x x -

BEFOLYÁSOLJÁK-E A VITAMINOK A RÁKOT ?

R. B. Clark, a Hoffmann-La Roche cég amerikai leányvállalatának elnöke bejelentette, hogy vállalata a National Cancer Institute-tal közösen vizsgálja az A-vitamin szerepét bizonyos rákfajták gátlásában. A C-vitamin ilyen irányu hatását is fokozottabb mértékben vizsgálják.